KREKENAVA

Alferda Petrulienė, Dovilas Petrulis

Birutės aikštė

2012 m. rugsėjo mėnesį vykdyti archeologiniai žvalgomieji tyrimai Krekenavos miestelio (Panevėžio r.) istorinėje dalyje (UK 17090), Krekenavos urbanistiniame draustinyje, Birutės aikštėje, tvarkomos 0,4655 ha teritorijos plote. Anksčiau archeologiniai tyrinėjimai Krekenavos miestelyje nebuvo vykdyti.

Krekenavos miestelis, nutoląs nuo Panevėžio miesto centro 39 km atstumu, įeina į Krekenavos regioninio parko teritoriją. Istoriniuose šaltiniuose žinomas nuo XV a., kai priklausė Rodų dvaro savininkams Vizgirdoms. Manoma, kad gyvenvietėje pirmoji katalikų bažnyčia, prašant Betygalos klebonui, Vytauto įsteigta 1419 m. Rodų dvaro savininkai Aleksiejus ir Stanislovas Vizgirdos-Vizgirdavičiai 1484 m. pastatė naują medinę bažnyčią ir jai išlaikyti užrašė lėšų. 1527 m. Krekenavos bažnyčia ir turtai pavesti administruoti Žemaičių kapitulos arkidiakonui. XVIII a. pradžioje Krekenavos bažnyčia sudegė. Krekenavos miestelis Nevėžio upės padalytas į dvi dalis, jas jungiantis betoninis tiltas pastatytas 1931 m. Istoriškai senesnėje dešinėje upės pakrantėje išaugusioje gyvenvietėje, centrinėje jos dalyje prie pagrindinių kelių sankirtos susiformavo stačiakampio formos aikštė, pavadinta Birutės vardu. Svarbu paminėti, kad Krekenavos miestelio Birutės aikštės centre 1960 m. buvo išgręžtas struktūrinis gręžinys (naftos paieškos). Gręžinys gręžtas 7 mėnesius stacionariomis gręžimo staklėmis, kirsta visa kvarteto ir priekvartero nuosėdinių uolienų storymė ir apie 1075 m gylyje pasiektas archėjaus–proterozojaus (AR–PR) kristalinis pamatas (dūlėjimo žievė, raudonai rudas granitas) Baltijos sineklizės R šlaite.

2012 m. Birutės aikštėje prieš aikštės atnaujinimo darbus buvo ištirta 14 šurfų, kurių bendras plotas sudarė 31,5 m². Šių tyrimų tikslas – prieš statybos darbus nustatyti archeologinius kultūrinius sluoksnius ir archeologinio paveldo objektų būklę, archeologinio pobūdžio vertin-

2 pav. Radiniai iš šurfo 3: 1 – Jono Kazimiero Vazos 1665 m. šilingas; 2 – Švedijos Kristinos 1648 m. šilingas; 3 – Jono Kazimiero Vazos 1660 m. šilingas; 4 – švininė plomba su averse įspaustu kryžiaus ženklu; 5 – varinė saga D. Petrulio nuotr.

Fig. 2. Finds from test pit 3: 1 – a John II Casimir 1665 shilling; 2 – a Swedish Christina 1648 shilling; 3 – a John II Casimir 1660 shilling; 4 – a lead seal with a cross impression on the obverse; 5 – a copper button

1 pav. Radiniai iš šurfo 11: 1 – Jono Kazimiero Vazos 1662 m. šilingas; 2 – Jono Kazimiero 166? m. šilingas; 3, 7 – varinė saga; 4 – varinis žiedas su stiklo akute; 5 – varinis svarelis; 6 – kaltinė geležinė vinis. D. Petrulio nuotr.

Fig. 1. Finds from test pit 11: 1 – a John II Casimir 1662 shilling; 2 – a John II Casimir 166? shilling; 3, 7 – a copper button; 4 – a copper ring with a glass setting; 5 – a small copper weight; 6 – a hand-forged iron nail

gąsias savybes, chronologiją, kultūrinio sluoksnio storį, fiksuoti radinius. Šurfuose 1, 2, 6, 7, 9, 11, 13 nustatyti keli kultūrinio sluoksnio horizontai. Kultūriniai sluoksniai fiksuoti tarp 0,25–1,4 m gylio supiltinių sluoksnių. XIX–XX a. sluoksnių horizontai fiksuoti 0,25–1,15 m gylyje. XVII a. II pusės – XVIII a. kultūrinio sluoksnio horizontai fiksuoti 0,6–1,4 m gylyje. Jie nustatyti pagal rastas monetas ir bendrą sluoksnių stratigrafiją. Juose aptikta plytų griuvenų, buitinės keramikos fragmentų, monetų, varinių sagų (1 pav.), diržo sagtis, pašto plombų ir kitų radinių. Šurfe 1 75 cm gylyje išryškėjo akmeninio grindinio kontūrai. Jį atkasus, atsidengė buvusio namo kiemo akmenų grindinys. Jis sudėtas iš nedidelių, nešlifuotų, vidutiniškai 20x15x10 cm skersmens akmenukų, grįstas XVIII a. pabaigoje – XIX a. Ankstyviausios monetos – Jono Kazimiero šilingai. Šurfe 1, XVII a. II pusės kultūriniame sluoksnyje, tarp 1,1–1,2 m gylyje rasti net 3 Jono Kazimiero (1648–1668) valdymo laikotarpio prastai išlikę šilingai. Šurfe 3, pilkšvų žemių su priemoliu sluoksnyje, 30 cm gylyje rastas lietuviškas Jono Kazimiero 1660 m. varinis šilingas (2:3 pav.), 1,1 m gylyje rastas lenkiškas Jono Kazimiero varinis šilingas su averse pavaizduotu lenkišku herbu – Ereliu (2:1 pav.), o greta suardytų akmeninių pamatų, pilkos spalvos grunto sluoksnyje, 1,3 m gylyje rastas Švedijos karalienės Kristinos 1648 m. varinis šilingas (2:2 pav.). XIX a. monetos: carinė 1842 m. 1 kapeika „СЕРЕБРОМЬ“ (šurfas 4, 60 cm gylis), 2 rusiškos 1880 m. varinės kapeikos (šurfas 5, 1 m gylis), 1899 m. carinės 1/2 kapeikos (šurfas 14, 95 cm gylis), 1876 m. carinė 1 kapeika (šurfas 14, 95 cm gylis). Išsiskyrė *šurfe 11*, 52 cm gylyje rastas svarelis (1:5 pav.). Jis varinis, dubenėlio formos, šonai ornamentuoti geometrinėmis linijomis, vidinėje dalyje dugnas pažymėtas skaičiumi – „2“. Kitas svarelis – metalinis (švinas), lietas, naudotas graminėms svarstyklėms, apskritimo formos išplatintu galu buvo rastas šurfe 13 1,1 m gylyje. Retesnio tipo plomba aptikta šurfe 3: metalinė (švinas), apskrita, nelygiais pakraščiais, averse įspaustas kryžiaus ženklas, pilkos spalvos (2:4 pav.). Šurfe 7, 70 cm gylyje aptikta diržo sagtis – geležinė, keturkampė, keturkampio skersinio pjūvio, be adatėlės. Keramiką sudarė XVIII–XX a. pradžios žiestų puodų ir dubenėlių šukės, dalis padengta glazūra. Šurfe 14, permaišytų žemių sluoksnyje 60 cm gylyje rasti 2 plokštinio ir puodyninio koklio fragmentai, kurie buvo padengti žalsva glazūra. Šurfo 12 Š sienelės pjūvyje, tarp 0,7–2,2 m gylio, atsidengė akmeniniai pamatai. XVIII–XIX a. namo pamatai buvo orientuoti V–R kryptimi. Pamatai pilnai neišlikę, apardyti vėlyvesnės veiklos, užversti apdegusios medienos, lentų, plytų griuvenų fragmentais. Šurfuose 3, 4, 5, 8, 10, 14 nepavyko tiksliai nustatyti kultūrinio sluoksnio horizontų, fiksuoti perkasti, sumaišyti suardyto kultūrinio sluoksnio fragmentai. Juose buvo aptikta buitinės keramikos fragmentų, monetų, kitų radinių. Ankstyviausias kultūrinis sluoksnis Krekenavos mieste Birutės aikštėje datuotas XVII a. II puse. Iš viso aptikti 86 radiniai, kuriuos sudarė metaliniai dirbiniai, monetos, keramikos šukės.

Birutės Square

In 2012, an evaluation (14 test pits, a total of 31.5 m^2) was conducted in Birutės Square in the town of Krekenava (Panevėžys District). Several cultural layer horizons were distinguished in test pits 1, 2, 6, 7, 9, 11, and 13. Brick rubble, fragments of household pottery, coins, copper buttons, a belt buckle, postal seals, etc. were discovered in the 19th–20th-century cultural layer horizons (Figs. 1–2). Horizons from the second half of the 17th–18th centuries were recorded at a depth of 0.6–1.4 m.